

Tytuł: Naród w drodze – relacje między Polakami a Romami na podstawie różnych tekstów kultury

Scenariusz autorstwa Justyny Calczyńskiej

Program: Kultura Polskich Romów. Poznajmy się

Rodzaj materiału: Scenariusz lekcji

Obszar nauczania: szkoła ponadgimnazjalna

Treści nauczania zgodne z PP:

- wiedza o kulturze, IV etap nauczania:

- I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.
Uczeń odbiera teksty kultury i wykorzystuje informacje w nich zawarte, z uwzględnieniem specyfiki medium, w którym są przekazywane.

4) analizuje film lub analizuje spektakl teatralny, posługując się podstawowymi pojęciami z zakresu właściwej dziedziny sztuki;

9) samodzielnie wyszukuje informacje na temat kultury w różnych mediach, bibliotekach.
- II. Tworzenie wypowiedzi.
Uczeń tworzy wypowiedzi, celowo posługując się różnymi mediami (słowo mówione i pisane, obraz malarski, fotograficzny, filmowy, dźwięk, widowisko, środki multimedialne); aktywnie współtworzy kulturę lokalną (szkoły, dzielnicy, miejscowości).

1) wypowiada się – w mowie i w piśmie – na temat wytworów kultury i ludzkich

praktyk w kulturze (zachowań, obyczajów, przedmiotów materialnych, dzieł sztuki);

3) przygotowuje prezentację lub inną formę wypowiedzi multimedialnej – blog,

forum, strona WWW – na tematy związane z kulturą lokalną i regionu lub z szeroko pojętymi problemami kultury współczesnej;

- III. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Uczeń posługuje się pojęciem kultury rozumianej jako całokształt ludzkiej działalności; analizuje i interpretuje teksty kultury – potoczne praktyki kultury, a także dzieła sztuki.

3) odnosi elementy kultury (zachowania, zwyczaje, praktyki, przedmioty materialne,

dzieła sztuki) do kategorii: czas, przestrzeń, ciało, grupa społeczna (rodzina, rówieśnicy, społeczność lokalna, naród);

5) dostrzega i nazywa związek między dziełem a sytuacją społeczno-historyczną

i obyczajami epoki, w której powstało;

Czas:

90 min

Pytanie kluczowe: Jakie są relacje między Polakami i Romami ?

Cele lekcji

Uczniowie:

- dowiedzą się o faktach z historii Romów w Polsce
- nauczą się analizować i interpretować film oraz ukazywać postawy w nim zawarte
- poznają stereotypy dotyczące Romów

- poznają elementy życia Romów
- poznają filmy z kinematografii polskiej i światowej dotyczące Romów
- poznają sposób ukazania Romów w mediach
- dowiadują się o poglądach Polaków na temat Romów i ich wzajemnych relacji
- będą potrafili stworzyć prezentację multimedialną, audycję radiową, hasło słownikowe, wywiad z krytykiem, gazetę oraz sondę uliczną
- udoskonalą umiejętność pracy w grupie

Cele lekcji w języku ucznia:

Na dzisiejszych zajęciach:

- dowiesz się o faktach z historii Romów w Polsce
- nauczysz się analizować i interpretować film oraz ukazywać zawarte w nim postawy
- poznasz stereotypy dotyczące Romów
- poznasz elementy życia Romów
- poznasz filmy z kinematografii polskiej i światowej dotyczące Romów
- poznasz sposób ukazania Romów w mediach
- dowiesz się o poglądach Polaków na temat Romów i ich wzajemnych relacji
- zaprezentujesz stworzoną prezentację multimedialną, audycję radiową, hasło słownikowe, wywiad z krytykiem, gazetę oraz sondę uliczną
- będziesz doskonalił umiejętność pracy w grupie

NaCoBeZu:

Po lekcji będziesz :

- znał 4 fakty z historii Romów w Polsce
- potrafisz rozpoznać stereotypy dotyczące Romów
- poznasz 4 elementy życia Romów

- poznasz 3 filmy z kinematografii polskiej i światowej dotyczące Romów
- poznasz sposób ukazania Romów w mediach
- dowiesz się o poglądach Polaków na temat Romów i ich wzajemnych relacji
- będziesz potrafił stworzyć jedną z prezentacji: prezentację multimedialną, audycję radiową, hasło słownikowe, wywiad z krytykiem, gazetę lub sondę uliczną

Metody pracy:

burza mózgów, praca w grupach, prezentacja, rundka na zakończenie

Słowa kluczowe:

Romowie, Cyganie,

Pomoce dydaktyczne

komputer, rzutnik, ekran

Uwagi

Wszyscy uczniowie powinni jako punkt wyjścia obejrzeć film „Papusza” reż. Joanna Kos-Krauze, Krzysztof Krauze, dlatego zadбай o zorganizowanie szkolnej wycieczki do kina na ten film. Dwa tygodnie przed zaplanowaną lekcją poproś uczniów, aby podzielili się na 6 grup. Krótko wprowadź ich w temat oraz zaprezentuj zagadnienia oraz formy pracy i poproś, żeby uczniowie podzielili się nimi między sobą. Kiedy młodzież dokona już wyboru, rozdaj poszczególnym zespołom karty pracy. Grupa 4 powinna wiedzieć na co ma zwracać uwagę przed obejrzeniem filmu „Papusza”.

Grupa 1

Trochę historii ... (prezentacja) Karta pracy nr 1

Grupa 2

Co Polacy wiedzą, a co wiedzieć powinni o obyczajach Romów? (audycja radiowa) Karta pracy nr 2

Grupa 3

Romowie w języku polskim (hasło słownikowe) Karta pracy nr 3

Grupa 4

Obraz Romów w kinematografii polskiej i światowej (wywiad telewizyjny z krytykiem filmowym) Karta pracy nr 4

Grupa 5

Romowie w mediach (gazeta w formie papierowej lub elektronicznej) Karta pracy nr 5

Grupa 6

Co współcześni Polacy myślą o Romach? (sonda uliczna) Karta pracy nr 6

Przebieg lekcji

1. Pytasz uczniów, czy przed przygotowaniami do lekcji, rozmawiało się w ich domu o Romach. Prosisz te osoby, które odpowiedziały pozytywnie o wskazanie tematów, których te rozmowy dotyczyły oraz zapisujesz je na tablicy (burza mózgów). (5 min.)
2. Prosisz kilku uczniów, aby powiedzieli , co jest przyczyną zainteresowania taką tematyką? (5 min.)
3. Podajesz temat lekcji.
4. Prosisz poszczególne grupy o zaprezentowanie wyników pracy oraz przeprowadzenie wybranej aktywności wśród innych uczniów. (60 min.)
5. Podsumowanie:
Proponujesz uczniom rundkę i prosisz, aby każdy z nich powiedział jedną rzecz, którą najbardziej zapamiętał, albo która go najbardziej zdziwiła, zaskoczyła podczas zajęć. Mogą opowiadać również o doświadczeniach pracy z własnymi projektami (20 min.)

Karta pracy nr 1

Trochę historii...

1. Stwórzcie prezentację multimedialną dotyczącą historii Romów w Polsce.
W tym celu:
 - przeczytajcie teksty znajdujące się w materiale pomocniczym nr 1, które mogą się stać inspiracją do dalszych działań
 - wybierzcie 4 fakty z historii Romów w Polsce, które wg Was są ważne i opracujcie je uwzględniając: informacje, zdjęcia lub obrazy oraz relacje świadków
2. Przygotujcie krzyżówkę, quiz, dobierankę, którą po przedstawieniu prezentacji, rozdacie swoim koleżankom i kolegom, aby ją uzupełnili.
3. Prezentacja efektów Waszej pracy nie powinna przekroczyć 15 min.

Karta pracy nr 2

Co Polacy wiedzą, a co wiedzieć powinni o obyczajach Romów?

1. Stwórzcie audycję radiową dotyczącą stereotypów dotyczących życia Romów oraz stanu rzeczywistego. W tym celu:
 - przeczytajcie teksty znajdujące się w materiale pomocniczym nr 2, które mogą się stać inspiracją do dalszych działań
 - wybierzcie 4 z następujących elementów życia Romów: obyczaje(narodziny, wesela, pogrzeby, itd.), mieszkanie, ubiór, żywienie, zajęcia
2. Przygotujcie krzyżówkę, quiz, dobierankę, którą po przedstawieniu prezentacji, rozdacie swoim koleżankom i kolegom, aby ją uzupełnili.
3. Prezentacja efektów Waszej pracy nie powinna przekroczyć 15 min.

Karta pracy nr 3

Romowie w języku polskim

1. Stwórzcie hasło słownikowe dotyczące słowa Rom, Cygan w języku polskim. W tym celu:
 - przeczytajcie teksty znajdujące się w materiale pomocniczym nr 3, które mogą się stać inspiracją do dalszych działań
 - wybierzcie kilka związków frazeologicznych, powiedzeń, przysłów i wyjaśnijcie ich znaczenie
2. Zastanówcie się, czy zebrane przez Was przykłady mają wpływ na relacje między Polakami i Romami

3. Przygotujcie krzyżówkę, quiz, dobieranek, którą po przedstawieniu prezentacji, rozdacie swoim koleżankom i kolegom, aby ją uzupełnili.
4. Prezentacja efektów Waszej pracy nie powinna przekroczyć 15 min.

Karta pracy nr 4

Obraz Romów w kinematografii polskiej i światowej

1. Stwórzcie wywiad telewizyjny z krytykiem filmowym dotyczący kinematografii polskiej i światowej ukazującej Romów. W tym celu:
 - przeczytajcie teksty znajdujące się w materiale pomocniczym nr 4, które mogą się stać inspiracją do dalszych działań
 - Wybierzcie z filmu „Papusza” sceny, w których widać relacje między Polakami i Romami. Wyjaśnij ich znaczenie.
 - poszukajcie 2 innych filmów, w których bohaterami są Romowie i przedstaw sposób ich ukazania.
2. Przygotujcie formę aktywności dla Waszych koleżanek i kolegów, którą będą mogli wykonać po waszym wystąpieniu. Może to być krzyżówkę, quiz, dobieranek, itd.
3. Prezentacja efektów Waszej pracy nie powinna przekroczyć 15 min.

Karta pracy nr 5

Romowie w mediach

1. Stwórzcie gazetę w formie papierowej lub elektronicznej dotyczącą relacji między Polakami i Romami W tym celu:
 - przeczytajcie teksty znajdujące się w materiale pomocniczym nr 5, które mogą się stać inspiracją do dalszych działań
 - znajdź strony internetowe dotyczące Romów i przeczytajcie, jakich tematów one dotyczą
 - zastosujcie różne gatunki prasowe
2. Przygotujcie formę aktywności dla waszych koleżanek i kolegów, którą będą mogli wykonać po waszym wystąpieniu. Może to być krzyżówkę, quiz, dobieranek, itd.
3. Prezentacja efektów Waszej pracy nie powinna przekroczyć 15 min.

Karta pracy nr 6

Co współcześni Polacy myślą o Romach

1. Stwórzcie sondę uliczną dotyczący stosunku Polaków do Romów. W tym celu:
 - przeczytajcie tekst znajdujące się w materiale pomocniczym nr 6, w którym znajdziesz informacje dotyczące tworzenia sondy
2. Przygotujcie formę aktywności dla waszych koleżanek i kolegów, którą będą mogli wykonać po waszym wystąpieniu.
3. Prezentacja efektów Waszej pracy nie powinna przekroczyć 15 min.

Materiał dodatkowy nr 1

II wojna światowa

A ten policjant polski mówi: »Ja się z jedną z tych dziewczyn ożenię i za to was wszystkich wyratuję, wypuszczę was«. To my powiedzieli: dobrze, ale jak już będziemy na wolności, a teraz w zastaw damy złoto i inne rzeczy. I dali my, byle się wyrwać stamtąd. Jeden z nas miał garnitur czekoladowy bielski, futro, zegarek złoty, pierścionki... Dali my to wszystko dla tego policjanta, to on powiedział, żeby uciekać. To my przez okno do lasu. Matka została w swojej izbie, nic jej nie powiedzieli i została z moją siostrą. To ojciec wraca i mówi do matki i do siostry: »Zbierajcie się, uciekamy«. Jeszcze pierzynkę przez okno i w las.

Ojciec z matką w jedną stronę, a my w drugą. Całą noc uciekamy, ale błądzimy ciągle w kółko. Dopiero świtem odeszlim. Trochę odetchnęli, posiedzieli my, pojedli i dalej w drogę. Na drugi dzień razem jesteśmy — już ojciec i matka z nami. Dzieciom nogi popuchły. Poszły Cyganki na wieś, a my reszta śpimy. Aż tu matka z dziećmi woła: »Uciekajcie, już tu idą Niemcy!« To my od razu, jakeśmy byli, zostawili wszystko i zmykamy. Wygnali nas Niemcy od lasu na pole. (...)

Przychodzimy do mieszkania jednego i prosimy jeść. A ta kobieta, co nam drzwi otworzyła, pada na kolana i prosi: »Dajcie mi żyć!« To my do niej: »Bój się Boga, kobieto! My nie chcemy twojej śmierci, tylko jeść!« — A to była Polka i myślała, że my to banderowcy. Zemdlała ze strachu, córka ją ocuciła. Potem dała nam trochę jeść. I znów idziemy całą noc.

Ficowski J., *Demony cudzego strachu*, Warszawa, LSW Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza 1986, s. 89

Lata 50-te

Akcją „osiedleńczą i produktywizacyjną ludności cygańskiej” zajęła się początkowo specjalna komórka Ministerstwa Administracji Publicznej. Potem samo Prezydium Rady Ministrów. Zarządzono przegląd ważniejszych skupisk cygańskich.

Jerzy Ficowski w 1950 roku jako doradca ministerstwa odwiedza górskich Cyganów, od wieków osiadłych, w okolicach Nowego Targu. Stamtąd blisko do Nowej Huty, budowanego właśnie „wzorcowego miasta socjalistycznej przyszłości”.

Tego roku skierowano tam do pracy trzydzieści cygańskich rodzin (około stu sześćdziesięciu osób). Opowiadają: „Jak mu przyjechali, ludzie patrzyli na nas jak na jakieś dziwadła, strachali się.”

Kuźniak A., *Papusza*, Wołowiec, Wydawnictwo Czarne, 2013, s. 95-97

- Cygany są traktowane w Polsce bardzo źle- opowiada Papusza w nagraniu z lat pięćdziesiątych.- Dlaczego nie szanują Cyganów? Wszystkie mamy prawo żyć.

Przychodzę raz do sklepu jarzyniowego. Stoję w kolejce po sprawiedliwości. Każden stoi, dostał, kupił i poszedł. A panusie wasze tak robią: stąd zajdzie, kupi i stąd, a ty stój niektóry i czekaj. Dlaczego to tak jest? Jeśli kolejka, czy Cygan, czy pan, czy Żyd, czy Niemiec, kto by nie był, kup sobie i idź. Ja to widziałam i mówię: „Proszę pani, nieładnie pani tak czyni”. A ona mówi: „Ach ty, Cyganko, idźcie do swego kraju, tam będziecie rządzić”. Ona potrafiła mnie tak powiedzieć, dla Polki, która urodziła się w górach mazurskich w Polsce, nie poza granicami?! Gdzież ja mam inny kraj?! Ja urodziłam się w swojej ojczyźnie, a ty masz mnie prawo powiedzieć, żebym ja szła do swojego kraju?! Nasz naród traktują jak podłych psów, a ja psa uważam i ja psowi nie zrobię krzywdy, kotku nie zrobię krzywdy, a oni nas krzywdzą.

Kuźniak A., *Papusza*, Wołowiec, Wydawnictwo Czarne, 2013, s. 103

Materiał dodatkowy nr 2

Umarłego trzeba pochować. I trzeba napoić jego duszę. Tak stanowi cygańskie prawo. Bez tego nie zazna spokoju. Będzie się włóczył wokół taboru, przyciągnie obłąd, choroby. A może nawet kolejną śmierć.

Nazajutrz po pogrzebie rodzina zmarłego powinna kupić dzban i szklankę. Musi też wybrać z taboru chłopca (jeśli umarł mężczyzna) lub dziewczynkę (jeśli umarła kobieta).

Przez sześć tygodni każdego dnia w południe ten, kogo wybrano, napełnia w rzece dzban. Potem przelewa wodę do szklanki i częstuje spotkanych Cyganów. Żeby się nie pomylić, codziennie robi karby na patyku. Ostatniego dnia je zlicza, patyk łamie na pół i związuje tak, żeby powstał krzyż. Przymocowuje do niego pięć zapalonych świeczek. Jedną pośrodku, a pozostałe na czterech krańcach. Krzyż puszcza na rzekę. Ponownie napełnia dzban i szklankę. Robi to tyle razy, ile było nacięć na patyku. Na koniec obie rzeczy wrzuca do wody.

Zmarły ugasił pragnienie.

Żeby mieć jednak pewność, że nie będzie miał pretensji do żywych, potrzebne są jeszcze cztery uczty, *pomany*. W dniu pogrzebu, dziewięć dni i sześć tygodni po śmierci. Najbardziej uroczysta jest czwarta, w pierwszą rocznicę. Ktoś z taborowej starszyny ogłasza wtedy: „Już jego drogi są zamknięte. Uwalniam go z pęt mojego smutku. Teraz będziemy śpiewać i tańczyć! Oby to było dla niego! Kończę żałobę.”

Kuźniak A., *Papusza*, Wołowiec, Wydawnictwo Czarne, 2013, s. 48-49

Mówi [Papusza]:

- Dziś jak która Cyganka mądrzejsza, to umi lepiej wróżyć, a która głupia, to już nie potrafi. Gada byle co, aby zarobić i iść dalej. Ja na ten przykład wróżę psychicznie: poznaję, kiedy człowiek w niedobrym humorze i kiedy rozkochany i zakochany, i poznaję z czoła, co też może być za człowiek; czy dobry, czy zły, czy mądry, czy głupi, czy ma wolę silną, czy złamaną. Kiedy stawiam karty, to ja wtedy robię minę poważną i z powagą wróżę.

Kuźniak A., *Papusza*, Wołowiec, Wydawnictwo Czarne, 2013, s.65

Muzykanctwo to odwieczna profesja cygańska. Najbardziej rozpowszechnione na Węgrzech, znane było i w Polsce od dawna, a cygańscy grajkowie muzykowali nie tylko po weselach i karczmach, ale także na dworach królów polskich. (...)

Obok muzykanctwa odwiecznym, już ginącym zajęciem Cyganów jest kowalstwo. Dziś jeszcze tylko na Podkarpaciu spotkać można cygańskich kowali wśród Cyganów wyżynnych. Dawniej kowalstwo cygańskie znane było powszechnie w wielu krajach i w całej Polsce. (...) Przez stulecia kowalstwo było uprawiane w Polsce przez Cyganów. Ich przenośne kuźnie składały się z bardzo prymitywnych narzędzi, a zamiast kowadeł używali zazwyczaj kamieni. Wyrób siekier, noży, gwoździ, a także metalowych ozdób począł zanikać z chwilą narodzin fabrycznej produkcji: przestał się opłacać, zabrakło zbytu na rękodzielnicze wyroby żelazne. Jednakże jeszcze do II wojny światowej utrzymywały się ze swego rzemiosła grupy kowali cygańskich w Polsce; na zapadłej prowincji, w okolicach zabitych deskami od świata, gdzie trudno było kupić cokolwiek czy naprawić narzędzia rolnicze, cygańskie kowalstwo było jeszcze potrzebne. Do wiosek, zwłaszcza na południu Polski, zaglądali latem Cyganie, wyrabiając i sprzedając prymitywną biżuterię: łańcuszki, kolczyki, pierścionki itp.

Przypuszcza się, że muzykanctwo, kowalstwo i handel końmi przynieśli Cyganie z Indii lub z Azji Mniejszej. W każdym razie są to najstarsze ich profesje – obok wróżby i „czarowania”.

Ficowski J., *Cyganie na polskich drogach*, Warszawa, Wydawnictwo Literackie 1986, s. 128-130

Materiał dodatkowy nr 3

„ **Magdalena Fromanowicz, Barbara Weigl** *W języku polskim funkcjonują dwa bliskoznaczne słowa: Cygan i Rom...*

Jerzy Bralczyk Trudno powiedzieć, że są to bliskoznaczne słowa. Desygnatowo są identyczne, bo oznaczają to samo, natomiast inna jest wartość emocjonalna, stylistyczna. W rejestrze oficjalnym np. w mediach jest zawsze Rom, a w rejestrze prywatnym bardzo rzadko się zdarza, żebyśmy rozmawiali o Romach. Chyba tylko ludzie związani z kulturą czy systemami informacyjnymi mogą tak mówić.

(...) Tu chodzi o pewien system konotacyjny, na który składa się cała bogata frazeologia. Na przykład mamy frazeologię cygańską. Jednym ze znaczeń słowa „Cygan” jest „oszust”, to normalnie funkcjonowało w języku: „Ty Cyganie”, czyli „ty oszuście”.

Z „cygańskim” jest trochę trudniej, bo „cyganić”, wiadomo – oszukiwać, ale „cygański” może być raczej temperament, uczucia, uroda. Można przytoczyć banalne cytaty „cygańska miłość”, „cygańskie dziecię” i pieczeń „po cygańsku” – to są dosyć oczywiste językowe tropy czy obszary, w których „Rom” „Cygana” bynajmniej nie zastąpi.”

O Romach i Cyganach w języku z prof. Jerzym Bralczykiem, językoznawcą – rozmawiają Magda Formanowicz i Barbara Weigl [w:] Romowie 2007. Od edukacji młodego pokolenia do obrazu w polskich mediach, pod red. Weigl B, Formanowicz M, Warszawa, Wydawnictwo WSPS „Academica” 2008, s. 132

Językowe wyobrażenia, przedstawiające Cygana jako lenia/partacza i człowieka niefrasobliwego/ wolnego włóczęgę łączą się najczęściej w jeden stereotyp. Cygan, jako człowiek wolny, wędrowiec, niefrasobliwy włóczęga charakteryzuje się pogardliwym stosunkiem do pracy, zwłaszcza zaś do pracy systematycznej, mozolnej, ciężkiej, czyli takiej, jaka w tradycyjnej kulturze osiadłej darzona jest największym szacunkiem. Z tym stereotypem związany jest związek frazeologiczny „cygańskie życie”, oznaczające życie wolne, niefrasobliwe ale też leniwe i ubogie. (...)W niektórych gwarach Cygan jest synonimem wędrownego żebraka, włóczęgi.

Bardzo ciekawą grupą frazeologizmów, określeń i neosemantyzmów stanowią zwroty łączące Cygana z kolorem czarnym. Czerń jako charakterystyczna cecha Cyganów odminuje w opisie ich wyglądu zewnętrznego (śniada cera, ciemne oczy, czarne włosy), jest jednak równocześnie elementem kreowania wizerunku obcego. Jako „czarnych” przedstawiają Cyganów następujące zwroty: *Czarny jak Cygan, szkoda myć Cygana i tak corny zostanie*, czy „myć Cygana” w znaczeniu trudzić się daremnie, oraz *biały Cygan* – czyli ktoś fałszywy, obłudny, zakłamany. Powiązanie Cyganów z kolorem czarnym pociąga za sobą modyfikacje językowe, przypisujące określenie „Cygan” zwierzętom o czarnej sierści oraz roślinom ciemnym, najczęściej dzikim.

Marta Zambrzycka, Stereotypowe wizerunki Cyganów-Romów w kulturze i języku polskim. (2012) <http://www.kulturalihistoria.umcs.lublin.pl/archives/4211> [04.09.2013]

Materiał dodatkowy nr 4

Gdyby **Cyganie** mieli pamięć, umarliby z niepokoju – mówi tytułowa bohaterka filmu. Jednak brak pamięci może być równie niebezpieczny. „**Papusza**” **Krauzów** jest taką cygańską „zewnątrzną pamięcią”, filmem obejmującym 80 dramatycznych lat z historii polskich **Romów**. To nie klasyczna biografia, ale fresk czy (jak – cytując Mickiewicza – mówi producent Lambros Ziotas) „malowane dzieje”. (...) Jest więc w filmie i rzeź wołyńska, której ofiarami byli także Romowie, i „wielki postój”, czyli przymusowe osiedlenie w czasach komunizmu. I życie taborowe, i narastające szykany, i wojenna trauma. Historia Papuszy staje się u Krauzów historią umierania – i to wcale nie powolnego, ale dramatycznego, gwałtownego – tradycyjnego romskiego życia. W ciągu kilku dekad zostały po nim raptem dwa wozy w muzeum w Tarnowie. (...) Wędrujące tabory dawno zniknęły z europejskiego pejzażu, ale pozostali w nim Romowie. Dziś są chyba jeszcze bardziej niewidzialni niż przed laty, choć jest ich w Europie 15 milionów i, jak podkreśla współreżyserka, na Słowacji w roku 2060 będą etniczną większością: – Największym zaskoczeniem było dla nas, że po Tatarach i Żydach Romowie są chyba najbardziej zżytą z Polską mniejszością. A my o nich nic nie wiemy.

Sadowska M., (2013), <http://kultura.newsweek.pl/papusza--historia-znikania,106073,1,1.html>
[27.08.2013]

Donata Subbotko: Jaki był los polskich Romów w czasach Papuszy, a jaki jest teraz?

Joanna Kos-Krauze: Komuna była zamrażarką problemów tej mniejszości - Romowie byli przymusowo osiedlani, każdy z nich znajdował prawdziwe lub fikcyjne zatrudnienie, mieli dostęp do edukacji, ale nie zrobiono nic dla ich rzeczywistej integracji. Problem się zaczął, gdy komuna padła. Regulowano prawo własności i okazało się, że w gospodarce wolnorynkowej Romowie się nie odnajdują. Ekonomiści mówią, że to społeczność, która najbardziej odczuła ten ostatni kryzys. Na Słowacji, Węgrzech, w Czechach są ostatni w kolejce do [pracy](#) i pierwsi do zwolnienia. O asymilacji Romów nie ma co mówić, dla tej grupy to zły pomysł, ale trzeba ich integrować przez edukację dzieci.

W języku polskim znaczenie słowa "cyganić" jest jednoznaczne. Czy państwa film będzie łamał stereotypy?

- Po to go robimy. Romowie to najmniej znana społeczność w Polsce, no może poza Karaimami, ale oni nie kojarzą się źle. Chcielibyśmy dotknąć problemu zagłady Cyganów - procentowo zginęło ich podczas wojny najwięcej. Należy im się duży film, który by pokazywał ich obecność w Polsce. Zwłaszcza że - niezależnie od tego, jak te losy się układały - oni zawsze czuli się tutaj dobrze. Kiedy w XV w. przepędzano Romów z Francji i Niemiec, gdzie powstawały pierwsze ustawy antycygańskie, my ich przyciągaliśmy. Wprawdzie i u nas od czasów Zygmunta Augusta były wydawane jakieś dekrety, ale raczej nie były wdrażane. Polska ma piękną kartę. I obowiązek wobec Romów. Nie ma powodu, żeby żyli w aż takiej izolacji.

Papusza w sześciu odsłonach, (2010),
http://wyborcza.pl/1,75475,8468946,Papusza_w_szesciu_odslonach.html?as=2#ixzz2dwrNm mxq [04.09.2013]

Materiał dodatkowy nr 5

(...) Strony poświęcone Romom można podzielić na trzy główne kategorie. Pierwszą stanowią wortale lub strony, które dotyczą wyłącznie Cyganów. Większość z tych stron prowadzi Cyganie – są to strony organizacji romskich i zespołów muzycznych. Wątki cygańskie pojawiają się także na stronach w portalach o innej tematyce. W skład tej kategorii wchodzi zarówno informacyjne portale internetowe, w których znajdują się newsy czy artykuły dotyczące Romów (np. wp.pl, Onet.pl), jak również mniejsze wortale i strony, w których „element romski” pojawia się w określonym kontekście tematycznym. Kategorię ostatnią stanowią blogi prowadzone przez Cyganów albo przez osoby zainteresowane ich kulturą.

Strony o Romach

(...) Skupiają się one na jednym z trzech bloków tematycznych: Romowie w Polsce – tradycja i wyzwania związane z pełnym funkcjonowaniem w życiu społecznym; cygańska muzyka i taniec; badania naukowe i opracowania poświęcone Romom oraz programy i inicjatywy odgórne.

Strony z „elementem romskim”

Informacje o Romach pojawiają się także na stronach, które poświęcone są innej problematyce. Wtedy „element romski” pojawia się wśród innych, pokrewnych. (...)

Wśród stron tego typu można wyróżnić podobieństwo podmiotowe lub przedmiotowe. W pierwszym przypadku chodzi o grupy i/lub mniejszości etniczne i/lub narodowe i/lub religijne w Polsce. Romowie opisywani są wtedy obok innych mniejszości – Łemków, Tatarów itp. Są to zazwyczaj dłuższe notki o charakterze encyklopedycznym albo osobne artykuły ze zdjęciami i odnośnikami. (...)

W drugim przypadku kwestia romska poruszana jest w związku z konkretnymi zagadnieniami w danym portalu. Zazwyczaj są to: edukacja wielokulturowa, dyskryminacja, stereotypy i uprzedzenia.

Romowie na blogach

Blogi o tematyce romskiej można podzielić na dwie kategorie. Pierwszą stanowią blogi o charakterze informacyjnym – prezentujące kulturę, tradycję, muzykę, poezję Romów. (...) Kategoria druga to blogi, które w tytule mają odniesienie do Romów, jednak są przede wszystkim osobistymi pamiętnikami autorów (najczęściej autorek), zawierającymi ich przemyślenia, opisy zdarzeń, które im się przytrafiły, wirtualne rozmowy z czytelnikami i komentarzami.

Katarzyna Górak – Sosnowska, *Romowie w Internecie – przegląd stron internetowych* [w:] *Romowie 2007. Od edukacji młodego pokolenia do obrazu w polskich mediach*, pod red. Weigl B, Formanowicz M, Warszawa, Wydawnictwo WSPS „Academica” 2008, s. 114-116

Materiał dodatkowy nr 6

- Zastanów się jakie pytanie/pytania zadacie rozmówcom? Czego chcecie się dowiedzieć? Jakie informacje są dla Was ważne? Czego chcecie się dowiedzieć od mieszkańców?
- Zastanówcie kogo chcielibyście pytać o to zagadnienie (starsi i młodszy mieszkańcy waszej miejscowości, ludzie ze wsi i z miasta, itd.)
- Pamiętajcie, aby zadbać o dźwięk podczas nagrywania wypowiedzi. Jeśli nie dysponujecie dodatkowym mikrofonem, kamera nie powinna Stać dalej niż 1- 1,5 metra od wypowiadającego się.

- Zastanówcie się nad miejscem i tłem na którym będziecie nagrywać osoby wypowiadające się. Unikajcie głośnych miejsc – ulica, dworzec kolejowy itd. Zadbajcie, aby tła za osobą, którą nagrywacie były ciekawe i różnorodne.
- Jeśli będziecie chcieli wykorzystać w Waszej sondzie muzykę, pamiętajcie, aby pochodziła ona z legalnego źródła.